

POSTANOWIENIE

Dnia 18 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z wniosku S. L.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o prawo do emerytury rolniczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 czerwca 2020 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 26 marca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 26 marca 2019 r., sygn. akt III AUa (...) Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację odwołującego się S. L. od wyroku Sądu Okręgowego w W. z 17 lipca 2018 r., sygn. akt IV U (...), którym Sąd pierwszej instancji oddalił odwołanie od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z 12 kwietnia 2018 r.

Decyzją z 12 kwietnia 2018 roku Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Rolników na podstawie art. 19 ust. 1 w zw. z art. 20 ust. 1 ustawy z 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników odmówił S. L. prawa do emerytury rolniczej, albowiem wnioskodawca nie spełnił jednej z przesłanek do nabycia świadczenia, a mianowicie nie udowodnił podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 30 lat.

Do prawa do emerytury uwzględniono wnioskodawcy następujące okresy: przypadające przed 1 stycznia 1983 r. tj. okresy pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 20 grudnia 1972 r. do 23 października 1975 r. oraz od 16 października 1977 r. do 20 sierpnia 1981 r. okresy pracy w gospodarstwie teściów od 21 sierpnia 1981 r. do 31 marca 1982 r. oraz okres podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu po 1 stycznia 1991 r., tj. od 1 stycznia 1991 r. do 31 marca 1999 r. oraz od 1 stycznia 2000 r. do 31 grudnia 2017 r.

Przy ustalaniu prawa do emerytury nie uwzględniono ubezpieczonemu okresów pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 24 października 1975 r. do 15 października 1977 r. z uwagi na odbywanie zasadniczej służby wojskowej. Nie uwzględniono również okresów zatrudnienia: od 1 kwietnia 1982 r. do 30 czerwca 1991 r. od 9 marca 1992 r. do 22 grudnia 1992 r., od 22 kwietnia 1993 r. do 30 listopada 1993 r. od 11 kwietnia 1994 r. do 15 grudnia 1994 r. od 10 kwietnia 1995 r. do 30 grudnia 1995 r., od 15 kwietnia 1996 r. do 23 grudnia 1996 r., od 20 marca 1997 r. do 31 grudnia 1997 r. od 9 marca 1998 r. do 31 grudnia 1998 r., od 8 marca 1999 r. do 31 grudnia 1999 r. a nadto okresu służby wojskowej od 24 października 1975 r. do 15 października 1977 r. ponieważ osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r. do prawa do świadczenia nie zalicza się okresów, od których zależy prawo do emerytury zgodnie z przepisami emerytalnymi.

S. L. wywiódł odwołanie od powyższej decyzji, nie zgadzając się z ustaleniem jakoby nie legitymował się wymaganym okresem ubezpieczenia emerytalno-rentowego. Ubezpieczony zarzucił decyzji błędne ustalenie jego okresów podlegania ubezpieczeniu rolniczemu, albowiem wynosi on, według jego wiedzy, ponad 30 lat, zaś ZUS uwzględnił jedynie 25 lat, 6 miesięcy i 19 dni. Ubezpieczony wskazał dalej, że opłacał składki na ubezpieczenie rolnicze w okresie od 1 kwietnia 1982 r. do końca 1984 r. oraz od 1 stycznia 1991 r. do listopada 1998 r. Poza tym ubezpieczony wywodził, że nieuiszczone składki podlegają umorzeniu. Dlatego też decyzja winna ulec zmianie na jego korzyść.

W odpowiedzi na odwołanie Prezes KRUS wniósł o jego oddalenie, konsekwentnie podtrzymując swoje stanowisko wyrażone w skarżonej decyzji i powielając argumentację w niej wyrażoną.

Sąd Okręgowy w W. IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 17 lipca 2018 r., sygn. akt IV U (...) oddalił odwołanie.

Apelację od powyższego wyroku wniósł skarżący, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając mu brak uwzględnienia okresów pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 24 października 1975 r. do 15 października 1977 r. z uwagi na odbywanie zasadniczej służby wojskowej; nie uwzględniono również okresów zatrudnienia: od 1 kwietnia 1982 r. do 30 czerwca 1991 r. od 9 marca 1992 r. do 22 grudnia 1992 r., od 22 kwietnia 1993 r. do 30 listopada 1993 r., od 11 kwietnia 1994 r. do 15 grudnia 1994 r. od 10 kwietnia 1995 r. do 30 grudnia 1995 r., od 15 kwietnia 1996 r. do 23 grudnia 1996 r. od 20 marca 1997 r. do 31 grudnia 1997 r., od 9 marca 1998 r. do 31 grudnia 1998 r., od 8 marca 1999 r. do 31 grudnia 1999 r., a nadto okresu służby wojskowej od 24 października 1975 roku do 15 października 1977 r. oraz przyjęcie, że powód jest właścicielem gospodarstwa rolnego o powierzchni 8.57 ha i nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, co nie jest prawdą, gdyż powód nigdy nie był właścicielem żadnego gospodarstwa; ta okoliczność nie została sprawdzona przez Sąd pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny uznał, że apelacja jest nieuzasadniona i podlega oddaleniu.

Sąd drugiej instancji wskazał, że jakichkolwiek wątpliwości nie mogło budzić przyjęcie, iż z uwagi na jednoznacznie brzmiącą treść art. 20 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, do stażu wymaganego do nabycia emerytury rolniczej nie mogą zostać zaliczone okresy ubezpieczenia w systemie powszechnym, czyli okresy wyłączenia z rolniczego ubezpieczenia społecznego z uwagi na pozostawanie w stosunku pracy i podleganie ubezpieczeniom społecznym jako pracownik w ZUS. Sąd Okręgowy, mając na uwadze datę urodzenia wnioskodawcy tj. 20 grudnia 1956 r. prawidłowo uznał, że wnioskodawca dla ustalenia prawa do emerytury rolniczej legitymuje się okresem podlegania ubezpieczeniu w wymiarze 25 lat, 6 miesięcy i 19 dni, na który to okres składają się okresy: 1) pracy w gospodarstwie rolnym rodziców po ukończeniu 16 roku życia, a przed 1 stycznia 1983 r., tj.: od 20 grudnia 1972 r. do 23 października 1975 r. oraz od 16 października 1977 r. do 20 sierpnia 1981 r.; 2) pracy w gospodarstwie rolnym przed 1 stycznia 1983 r., tj. od 21 sierpnia 1981 r. do 31 marca 1982 r. oraz 3) okresy opłacania składek na ubezpieczenia społeczne rolników po 1 stycznia

1983 r., tj.: od 1 stycznia 1999 r. do 31 marca 1999 r. i od 1 stycznia 2000 r. do 31 grudnia 2017 r. jak i okresy pracy w gospodarstwie żony.

Sąd drugiej instancji zauważył, że bezspornym było, że wnioskodawca był zatrudniony w Rejonowym Przedsiębiorstwie [...] w B. (następnie: Przedsiębiorstwo Robót [...] „S.” Sp. z o.o. w B.) w wymiarze pełnego etatu w okresach od 1 kwietnia 1982 r. do 30 czerwca 1991 r., od 9 marca 1992 r. do 22 grudnia 1992 r., od 22 kwietnia 1993 r. do 30 listopada 1993 r., od 11 kwietnia 1994 r. do 15 grudnia 1994 r., od 10 kwietnia 1995 r. do 30 grudnia 1995 r., od 15 kwietnia 1996 r. do 23 grudnia 1996 r., od 20 marca 1997 r. do 31 grudnia 1997 r., od 9 marca 1998 r. do 31 grudnia 1998 r. oraz od 8 marca 1999 r. do 31 grudnia 1999 r., podlegając z tego tytułu ubezpieczeniom społecznym w ZUS. Prawidłowo zatem Sąd pierwszej instancji nie zaliczył ww. okresów do okresów uprawniających do emerytury rolniczej.

Na powyższą ocenę nie miałyby wpływu ustalenie, że S. L., będąc zatrudnionym w Rejonowym Przedsiębiorstwie [...], pracował również w gospodarstwie teściów. Obowiązek ubezpieczenia zarówno z tytułu podlegania ubezpieczeniu pracowniczemu, jak i z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego istniał w stanie prawnym obowiązującym do 31 grudnia 1988 r. Obowiązek podlegania podwójnemu ubezpieczeniu przez rolnika, który był jednocześnie pracownikiem zachowała początkowo również ustawa z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Jednakże, z dniem 1 stycznia 1989 r. w ustawie tej w art. 3 ust. 2 pkt 1 obowiązek podwójnego ubezpieczenia wyłączono w stosunku do rolników będących pracownikami zatrudnionymi w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa wymiaru obowiązującego w danym zawodzie albo objętych innymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym. Zasada ta obowiązuje nadal. Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 1 w zw. z 3 ustawie z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu podlega z mocy ustawy rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny i nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu lub nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty, lub prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Skoro zatem niespornym

było, że we wskazanych okresach ubezpieczony zatrudniony był na podstawie umowy o pracę w wymiarze pełnego etatu, podlegając z tego tytułu ubezpieczeniom społecznym w ZUS, to - niezależnie od tego, czy pracował on wówczas w gospodarstwie, czy też nie - nie ma podstaw do uznania ich za okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. W stosunku do początkowego okresu - od 1 kwietnia 1982 r. do 31 grudnia 1988 r., który w świetle przytoczonych powyżej przepisów potencjalnie mógłby zostać wliczony do okresów ubezpieczenia społecznego rolników, zauważyć dodatkowo trzeba, że zgodnie z definicją legalną wynikającą z ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych oraz członków ich rodzin przez domowników rozumiało się członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostawały we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat i jednocześnie nie podlegały obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie stanowiła ich główne źródło utrzymania (art. 2 pkt 2 ustawy). Skoro zatem w omawianym okresie wnioskodawca podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, okresu tego nie można uwzględnić przy ustalaniu prawa do emerytury rolniczej.

Bez znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy pozostaje okoliczność ewentualnego opłacenia po 31 grudnia 1988 r. składek na ubezpieczenie społeczne rolników w okresach, gdy ubezpieczony podlegał ubezpieczeniom z tytułu umowy o pracę. Skoro w okresach tych wnioskodawca nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników, to nie na nim obowiązek opłacania składek na to ubezpieczenie. Okoliczność, że składki te zostały uiszczone, nie skutkowałą powstaniem stosunku ubezpieczenia, gdy z woli ustawodawcy możliwość taka została wyłączona. Skoro bowiem istotą stosunku prawnego ubezpieczenia społecznego jest powstanie tego stosunku z mocy prawa niezależnie od woli stron, a systemy ubezpieczenia społecznego opierają się na zasadzie przymusu ubezpieczenia społecznego określonej grupy zawodowej czy warstwy społecznej, to dobrowolne opłacenie składek na ubezpieczenie społeczne, któremu wnioskodawca z mocy prawa nie podlegał, nie rodzi dla niego uprawnień

wynikających z objęcia tym konkretnym systemem ubezpieczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1990 r., II UR 9/90, Legalis nr 27155).

Odnosząc się do możliwości wliczenia do okresów podlegania ubezpieczeniu emerytalno - rentowemu rolników okresu odbywania przez wnioskodawcę służby wojskowej od 24 października 1975 r. do 15 października 1977 r., Sąd Apelacyjny zwraca uwagę, że z istoty rzeczy nie sposób twierdzić, aby był to okres pracy w gospodarstwie rolnym (po ukończeniu 16 roku życia, a przed dniem 1 stycznia 1983 r.). Ponadto, możliwość taką wyłącza cytowany art. 20 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Okres służby wojskowej jest okresem uwzględnianym przy ustalaniu prawa do emerytury z systemu powszechnego (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), a zatem - w przypadku osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r., nie ma podstaw do zaliczenia tego okresu dla celów emerytury rolniczej.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył skargą kasacyjną wnioskodawca w całości.

Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania oparto na podstawach przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 (występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego) oraz 4 (oczywista zasadność skargi kasacyjnej) k.p.c.

Wskazano, że w niniejszej sprawie konieczne jest rozważenie przez Sąd Najwyższy kwestii czy w przypadku kiedy następuje zbieg prawa do świadczenia z KRUS oraz z ZUS należy stosować przepisy prawa, które byłyby korzystne dla skarżącego, tj. czy powinno się w tym przypadku doliczać opłacanie składek, które są uiszczane w KRUS lub w ZUS.

W piśmie z 9 sierpnia 2019 r. strona skarżąca wskazała ponadto, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona z uwagi na to, że w sprawie doszło do rażącego naruszenia prawa materialnego, polegającego na błędnej jego wykładni oraz niewłaściwym jego zastosowaniu przez nieuwzględnienie wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności oraz ocenę znajdującego się materiału dowodowego, a w szczególności: art. 19 ust. 1 w zw. z art. 20 ust. 1 Ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, co skutkowało odmówieniem skarżącemu prawa do emerytury rolniczej, gdyż nie uwzględniono okresu opłacania

składek na ubezpieczenie rolnicze w okresie- od 1 kwietnia 1982 r. do końca 1984 r. oraz od 1 stycznia 1991 roku do listopada 1998 r. -co spowodowało błędne ustalenie jego okresów ubezpieczenia emerytalno-rentowego, tj. poniżej 30 lat.

Organ rentowy nie składał odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna odwołującego się nie kwalifikuje się do przyjęcia jej do merytorycznego rozpoznania. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie (1) występuje istotne zagadnienie prawne, (2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, (3) zachodzi nieważność postępowania lub (4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W związku z tym wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym przepisie, a jego uzasadnienie zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Wniesiona w sprawie skarga kasacyjna zawiera wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania uzasadniony w ten sposób, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.). Nie można jednak uznać, że skarżący wykazał istnienie przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c.

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne polega na sformułowaniu samego zagadnienia wraz ze wskazaniem konkretnego przepisu prawa, na tle którego to zagadnienie występuje

oraz wskazaniu argumentów prawnych, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, w tym także na sformułowaniu własnego stanowiska przez skarżącego. Wywód ten powinien być zbliżony do tego, jaki jest przyjęty przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z 9 maja 2006 r., V CSK 75/06, LEX nr 1102817). Analogicznie należy traktować wymogi konstrukcyjne samego zagadnienia prawnego, formułowanego w ramach przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. oraz jego związek ze sprawą i skargą kasacyjną, która miałaby zostać rozpoznana przez Sąd Najwyższy. Zagadnienie prawne powinno, przede wszystkim, być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr 52571), a jednocześnie być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; z 22 października 2002 r., III CZP 64/02, LEX nr 77033 i z 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179) i pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą, co oznacza, że sformułowane zagadnienie prawne musi mieć wpływ na rozstrzygnięcie danej sprawy (postanowienia Sądu Najwyższego z 13 lipca 2007 r., III CSK 180/07, LEX nr 864002; z 22 listopada 2007 r., I CSK 326/07, LEX nr 560504), a w końcu, dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (poważne) wątpliwości.

Zagadnienie prawne przedstawione przez stronę skarżącą nie spełnia wskazanych powyżej wymogów. Pełnomocnik skarżącego nie przedstawił jakiegokolwiek argumentacji, która mogłaby wskazywać na to, że zagadnienie prawne sformułowane w skardze kasacyjnej jest rzeczywiście zagadnieniem istotnym i mającym znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, jak i spraw podobnych. Tak naprawdę strona skarżąca ograniczyła się jedynie do sformułowania samego zagadnienia prawnego, bez wskazania jakichkolwiek argumentów mogących je uzasadniać. Nie sposób zatem było uznać, że zagadnienie to rzeczywiście występuje, jest istotne i uzasadnia przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto w końcu, że przesłanka oczywistej zasadności skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) spełniona jest wówczas, gdy zachodzi niewątpliwa, widoczna na pierwszy rzut oka, tj. bez konieczności głębszej analizy, sprzeczność orzeczenia z przepisami prawa nie podlegającymi różnej wykładni (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004, nr 6, poz. 100; z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49). Musi być zatem oczywiste, że ma miejsce kwalifikowana postać naruszenia prawa, zauważalna *prima facie* przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, która przesądza o wadliwości zaskarżonego orzeczenia w stopniu nakazującym uwzględnienie skargi (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 24 lutego 2012 r., II CSK 225/11, niepublikowane; z 23 listopada 2011 r., III PK 44/11, niepublikowane). Powołanie się na przesłankę zawartą w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. zobowiązuje przy tym skarżącego do przedstawienia wyводу prawnego, uzasadniającego jego pogląd, że skarga jest oczywiście uzasadniona, przy czym, o ile dla uwzględnienia skargi kasacyjnej wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla jej przyjęcia do rozpoznania konieczne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274).

Formułując tę przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania pełnomocnik skarżącego również nie przedstawił żadnych argumentów na poparcie tezy, że Sąd drugiej instancji dopuścił się rażącego naruszenia prawa materialnego. W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie odniesiono jakkolwiek do treści powołanych przepisów, nie wyjaśniono dlaczego Sąd Apelacyjny dokonał ich błędnej wykładni i zastosowania, ani na czym te błędy polegały. Zatem również ta przesłanka nie mogła uzasadniać przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Stwierdzając, że nie zachodzą przyczyny przyjęcia skargi, określone w art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił zgodnie z art. 398⁹ § 2 k.p.c.

